

Lunds universitet

Historiska institutionen

HISK01

Seminarieledare: Joachim Östlund

Handledare: Magnus Olofsson

Uppsattsseminarium: 14 januari 2021

Beslagsupploppet i Ystad 1835 - mot folkets vrede skyddar inga uniformer

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Presentation av ämnet.....	3
Syfte och frågeställning	4
Syfte.....	4
Frågeställning.....	4
Forskningsläge	5
Källmaterial och urval	7
Metod.....	8
Hermeneutik.....	8
Teori	9
Moral Economy	9
Contentious Politics Studies.....	10
Historisk kontext.....	13
Merkantilism, protektionism och omfattande smuggling	13
Ystad på tidigt 1800-tal	15
Händelseförlopp.....	16
Husvisitation i Ystad 12 oktober 1835	17
Efterräkningar.....	19
Analys	21
Två grupperingar med olika intressen.....	21
Folket	21
Staten.....	23
En väl förberedd smuggling	23
Mot folkets vrede skyddar inga uniformer	24
Uppvigling och fylla	26
Våld som verktyg	27

Våld för våldets skull.....	28
Lurendrejare och osedlighet	30
Kollektiv glömska	31
Slutsats och diskussion	34
Käll- och litteraturförteckning	38
Tryckta källor	38
Litteraturförteckning	38

Inledning

"Lurendrägeriet, som öfverhopar Landet med en mängd icke allenst öfverflödiga, men ofta skadliga saker, skapar inbillade behof, undergräfvor allmänna enskilda välfärden samt medborgerliga sedligheten".

- Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse, Angående nödvändigheten af sparsamhet och inskränkning vid förbrukning af utländska öfverflödsvaror.

Presentation av ämnet

Morgonen 12 oktober 1835 utbröt tumult hos handlanden Thomas Daniel Krook i Ystad. Tulltjänstemän trängde sig in i huset i jakt på oförtullat gods. De misstänkte att handlanden Krook höll på med smuggling, eller lurendrejeri och tullförsnillning som det då kallades. En kort stund senare anlände en stor folkmassa som med våld och hot försökte tvinga ut tullarna från huset. De varor tullarna var ute efter försvann någonstans i folkmassan och tullarna tvingades senare blodiga retirera från huset. Både borgmästaren och kustbevakningen hade under tiden anlämt till huset men även de möttes med våld. Slutligen anlände en husarpatrull, men då hade situationen redan lugnat sig och visitationen sågs som avslutad och alla återvände hem.

Folket hade varit besinningslöst av sprit och stridslydnad. Detta var i alla fall det budskap som skanderades ut i tidningarna efter händelsen. Vad kan egentligen ha hänt för att få vanligt folk som köpmän, hantverkare och drängar att gripa till vapen mot uniformerade statstjänstemän. Var alla de dryga trehundra i folkhopen inblandade i smuglingen, så att de agerat utifrån rent ekonomiska motiv? Var det så enkelt som ett förlupet ord eller ett slag som utlöste kalabaliken? Kan det vara så att dessa människor hade ett djupare motiv till sina handlingar; kanhända kände de till och med att deras handlingar var rättfärdigade?

Man skulle kunna byta ut detaljer såsom årtal och ort, men liknande händelser går att finna i hela vår historia och även i vår nutid. Det är lätt att alltid peka på de enkla och uppenbara förklaringarna till upplopp och kravaller. De flesta människor vill gärna se mönster i händelser, enkla förklaringar såsom orsak och verkan. Det är dock lätt att dra förhastade slutsatser om man letar efter enkla svar. Vid kravallerna vid Rosengård i Malmö augusti 2020 var det lätt att skylla på koranbränningen och visst var denna en utlösande faktor. Man behöver dock inte skrapa särskilt hårt på ytan för att inse att

stridigheterna handlade om så många andra saker. Ingenting i kartläggningarna visade att merparten av de som deltagit i kravallerna var trogna muslimer, eller ens boende i närområdet, som först rapporterats. Dock hade tidningarnas rubriker och folkets dom redan fallit, i mångas ögon var det arga muslimer och ensamkommande flyktingbarn som gjort upplopp på grund av en koranbränning. Politiker tävlade med varandra om att fördöma händelserna och alla de upplevde låg bakom. Kan de rubriker tidningarna basunerade ut 1835 ha varit lika förhastade och dömande?

Syfte och frågeställning

Syfte

Exakt vad som hände under upploppet i Ystad har klarlagts sen tidigare. Givetvis kommer uppsatsen att försöka klargöra händelseförloppet och förhoppningsvis tillföra något nytt som tidigare missats. Syftet med uppsatsen är dock att få insikt i hur och varför detta upplopp utbröt. Avsikten är att visa på drivande faktorer och motiv som fanns bakom de handlingar som skedde. Vidare ska de handlingar och aktioner som skedde under upploppet gås igenom.

Det har tidigare gjorts omfattande forskning kring upplopp och sociala resningar. Uppsatsen tar främst upp tidigare forskning som är närliggande både i fråga om tid och rum, men kopplingar görs också till forskning som hanterar händelser med liknande förlopp. Avsikten är att försöka koppla arbetet till tidigare forskning och försöka se likheter och olikheter i både handlingar och motiv. En förhoppning är att kunna fylla en del av det tomrum som finns i forskningen eller åtminstone ge någon annan inspiration att forska vidare på denna väg.

Frågeställning

- Vilka var deltagarna i upploppet och hur representativa var de för samhället i stort?
- Vilka motiv hade upploppets deltagare och andra aktörer och hur yttrade sig dessa motiv i deras handlingar?
- Vilka handlingar utfördes av de olika aktörerna under denna konflikt, samt vad ville de uppnå med dessa handlingar?

Forskningsläge

Anna Knutsson har i sin avhandling, *Smuggling in the North: Globalisation and the Consolidation of Economic Borders in Sweden, 1766–1806*, skrivit om smuggling i Sverige. Hennes arbete lägger en bra grund för forskningsläget kring smuggling och för historisk kontext, detta trots att den ligger något före den här undersökningen i tiden. Knutsson etablerar att Sverige, trots att sin skenbara isolation under 1700-talet, visst var en del av en global marknad och att det fanns ett gryende konsumtionssamhälle.¹ Hon tar också upp den historiska kontexten och förklarar olika faktorer som skapade förutsättningarna för smugglingen. Knutsson anger exakt vad som smugglats, eller i alla fall det som beslagtogs som smuggelgods, samt värdet på dessa varor. Hon lyfter fram statens försök att främja en patriotisk och nationell känsla för att stärka svenska fabriker och svensk ekonomi, något Jani Marjanen kallar ”ekonomisk patriotism”.² Överlag gör Knutsson en grundlig genomgång av fluktuerande gränser, olika typer av handelsmän, handelsvaror, samt politiska förändringar och deras konsekvenser. Hon lägger stor roll vid statsformationen under 1700-talet och hur staten såg smuggling som ett hot mot nationella intressen.

Rolf Karlbom skrev redan 1967 *Hungerupplopp och strejker 1793–1867: en studie i den svenska arbetarrörelsens uppkomst*. Arbetet är både omfattande och viktigt då det varit stilbildande för senare forskning om upplopp och strejker i Sverige. Karlboms arbete refereras till av exempelvis Edgren³ och Olofsson⁴ som senare forskade om sociala rörelser och resningar. Boken ger en väldigt bra grund för att förstå hur svenska strejker och upplopp kunde gå till under 1800-talet. Karlbom går detaljerat igenom upplopp efter upplopp med fokus på förlopp, men också på deltagarantal och deltagarnas bakgrund. Karlbom avslöjar genom sin titel hur han ser på händelserna, men han lyfter också fram ekonomiska förhållanden som inspirationskälla.⁵ När det gäller tullar som inspiration för resningar så anser Karlbom att dessa upplopp är av

---

¹ Anna Maria Catarina Knutsson, *Smuggling in the North: Globalisation and the Consolidation of Economic Borders in Sweden, 1766–1806* (Florens 2019), 4f, 344.

² Knutsson 2019, s. 51f.

³ Lars Edgren, Livsmedelsprotesterna i Malmö 1799, *Arbetarhistoria 2014:1–2 (149–150)*, s. 9.

⁴ Magnus Olofsson, "Det är hårdt att våga sitt lif i och för tjensten": tulltjänstemän, smugglare och lurendrejeribataljen i Landskrona 1826", *ARGUS, årsbok för Tullmuseum och Tullens historiska förening 2010* (2010), s. 13, 61. Även Upploppskulturer: Stockholm och landsort i svenska 1800-talsupplopp, *Arbetarhistoria 2014:1–2 (149–150)*, s. 13.

⁵ Rolf Karlbom, *Hungerupplopp och strejker 1793–1867: en studie i den svenska arbetarrörelsens uppkomst* (Lund 1967), s. 222.

mer primitiv karaktär. Resningarna kom som reaktion på beslag eller portavgifter, men samtidigt fanns ingen ovilja mot den existerande lagstiftningen eller förslag till nya åtgärder från myndigheternas sida. Han noterar dock att folkrörelserna fick en koncentration till kuststäderna.⁶ Specifikt om upploppet i Ystad skriver dock Karlbom väldigt kortfattat. Hans verk är dock väldigt viktigt för att kunna göra jämförelser och hitta trender och likheter i förlopp och handlingar.

Magnus Olofsson har undersökt beslagsupplopp i Landskrona. Han har publicerat sin forskning under namnet "*Det är hårdt att våga sitt liv i och för tjänsten: tulltjänstemän, smugglare och lurendrejeribataljen i Landskrona 1826*" i ARGUS, årsbok för Tullmuseum och Tullens historiska förening 2010. Olofsson inleder med en kortare historisk kontext för att därefter dyka in i en redogörelse av händelsen. Här finner man exempel på våld mot såväl vittnen, som mot tulltjänstemän.⁷ Olofsson tar också upp flertalet andra incidenter i Landskronatrakten som samtliga har det gemensamt att våld och hot ofta förekommer. Han slår tydligt fast att det rådde något liknade ett krigstillstånd mellan smugglarna och tulltjänstemännen.⁸ Vidare skriver han också om en synnerligen nitisk tullare som mördades, inte i sin yrkesutövning, utan utanför tjänsten i sitt hem.⁹ Detta tolkar Olofsson som att det fanns inte bara ovilja utan rent hat mot tulltjänstemännen. Därefter fortsätter Olofsson med en mer ingående förklaring av den historiska kontexten. Avrundningsvis försöker han sedan förklara händelserna och sätta dem i ett större sammanhang genom användning av E.P. Thompsons teorier om "moralisk ekonomi".¹⁰

Ystads fornminnesförening ger varje år ut årsböcker i serien *Ystadiana*. I 1985 års *Ystadiana* publicerades en text av Will Sjöwall med namnet *Smugglardramat i Ystad 1835*. Verket är värt att läsa, även om noter saknas och det stundvis är svårt att skilja mellan fakta, analys och åsikt. Texten bygger uppenbart på en grundlig genomgång av rättegångsprotokoll och andra historiska källor. Sjöwall bygger upp en kortare historisk kontext kring varför smuggling existerade och var lönsamt. Därefter ger han en översiktlig men ändå grundlig genomgång av händelseförloppet. Efter detta följer dessutom en översikt av själva rättegångsförfarandet, inklusive domar, överklaganden

---

⁶ Karlbom 1967, s. 226.

⁷ Olofsson 2010, s. 39f.

⁸ Olofsson 2010, s. 43.

⁹ Olofsson 2010, s. 44f.

¹⁰ Olofsson 2010, s. 53.

och utfall av dessa, samt slutligen benådande. En av de intressanta saker som finns i hans text är en del bilagor till tulltjänstemännens rapporter, i form av planritningar som visar på diverse lönnrum och liknande som fanns i handlanden Krooks hus. Sjöwall använder sig inte av någon analytisk ram och visar inte heller någon ambition att förklara någonting, utan nöjer sig snarare med att belysa händelseförloppet i sig. Smugglingen är enligt Sjöwall lönsam och tullsystemet allmänt avskytt och ingen vidare förklaring ges egentligen.¹¹

Källmaterial och urval

Uppsatsen fokuserar på en enskild händelse, beslagsupploppet i Ystad 1835. Det primära källmaterialet är rättegångsprotokoll från efterföljande rättegång. Dessa handlingar finns att tillgå både som handskrivet material och i tryckt form på Lunds universitetsbibliotek. *Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 okt.* får dock enbart läsas i specialläsesalen. Man kan också genom universitetsbiblioteket erhålla papperskopior på materialet. Även om materialet är tryckt så är det skrivet på 1800-talssvenska med frakturstil, så viss tolkning av materialet behövdes fortfarande.

Efter att ha läst rättegångsprotokollen noggrannare framstår det tydligare varför Sjöwall inte haft noter i sitt sammandrag. Det kan finnas uppemot ett hundratal vittnesmål om samma händelse. Då vittnesmålen i många fall går rakt emot varandra kan man inte utesluta att någon eller alla vittnen ljugit. Vittnen och tilltalade benämns ibland med enbart efternamn, ibland också med förnamn och ibland initial och efternamn. Närmre diskussion kring enskilda vittnesmål och deras trovärdighet förs i analysdelen. I åtanke bör man dock ha att domaren dömde ett antal personer som skyldiga, så enligt dåtidens rättspraxis bedömdes bevisen vara tillräckliga för en fällande dom.

---

¹¹ Will Sjöwall, Smugglardramat i Ystad år 1835, i *Ystadiana - Ystads fornminnesförening, 0513–6296* (1985), s. 157–172.

Metod

Hermeneutik

Hermeneutik handlar om tolkning av ord och språk i jakt på underliggande motiv, tankar och intentioner. Det kan användas som en textanalytisk metod, där man försöker förstå språket i en text, textens syfte, dess upphovsman, kontexten den tillkommit i etcetera. Syftet är inte "tillförlitlighet", utan att tolka texten. I grunden bör man se alla dokument, även berättande sådana, som en kvarleva¹²

Dock kan man inte aningslöst gissa sig till betydelser från texten, utan man måste sätta sig in i den historiska kontexten. Man måste studera den periodens kultur, tankesätt, sociala och politiska miljö för att kunna dra historiska slutsatser utan att hamna i anakronismer.¹³

Den hermeneutiska cirkeln är ett begrepp som handlar om kontextualisering. En liten pusselbit i sig är svårtolkad och vi kan inte fullt förstå den förrän pusslet nästan är lagt färdigt. Det handlar om att gå från del till helhet och från helhet tillbaka till del.¹⁴ Problemet är när vi börjar blanda in förförståelse och termer som objektivitet och subjektivitet. Genom tolkande och utökad förståelse förändras vårt vetande och vår förståelsehorisont utökas. Vi hamnar därför inte i en perfekt cirkel, utan snarare i en hermeneutisk uppåtgående spiral. Vi inser att de frågor vi inledningsvis ställde ofta var felaktiga och klumpiga, men de gav ändå riktning för sökandet. Det finns egentligen ingen början eller slut på förståelser- och tolkningsprocessen, utan spiralen är oändlig.¹⁵ Under undersökningens gång visade sig detta genom att händelser som inledningsvis antogs vara obetydliga och utan konsekvens för analysen var tecken på ett viktigt skeende. Detta krävde att källmaterialet undersöktes ännu en gång, nu med fokus på tidigare ouppmärksammade händelser. Detta väckte i sig nya frågor som breddade vidden för undersökningen och krävde att frågeställningen kompletterades.

---

¹² Stellan Dahlgren & Anders Florén, *Fråga det förflutna. En introduktion till modern historieforskning* (Lund 1996) s. 193f.

¹³ Dahlgren & Florén 1996, s. 193.

¹⁴ Per-Johan Ödman, *Tolkning, förståelse och vetande. Hermeneutik i teori och praktik* (Stockholm 2007) s.98f.

¹⁵ Ödman 2007, s. 102–107.

Teori

Moral Economy

Den brittiske historikern E.P Thompson lanserade begreppet moralisk ekonomi i sin analys av engelska "brödupplopp" under 1700-talet. Hans tankar är att människor inte gör upplopp enbart på grund av hunger, ilska eller enskilda händelser, även om dessa kan vara en utlösande faktor. Han fann tankar om en slags moralisk ekonomi bland de inblandade i upploppen, där de ansåg att priset på bröd skulle vara "rättvist" och bygga på behov istället för tillgång och efterfrågan.¹⁶ Det fanns enligt Thompson historiska strukturer och kulturella band där överheten tilläts profitera på de lägre klasserna, men där de samtidigt hade ett moraliskt ansvar för att tillfredsställa de lägre klassernas grundläggande behov. Om denna moraliska ekonomi inte upprätthölls och dessa behov inte tillfredsställs så ställde de lägre klasserna krav på myndigheterna, exempelvis om att priser på dyra varor skulle regleras. I de exempel Thompson studerat var det inte ovanligt att upplopp utbröt (något Thompson ansåg som ett rationellt svar exempelvis vid hungersnöd)¹⁷ och livsmedel beslagtogs av folkmassan, men där folkmassan lämnade vad de ansåg vara en rimlig ersättning.¹⁸

Thompson slår fast att staten agerade efter en patriarkal modell gentemot folket. Förordningar fanns som skulle reglera tillgång och pris för bröd till de fattiga. Mjöltnare och bagare sågs som samhällets tjänare och skulle inte arbeta för vinning, utan för en tjänlig ersättning. Dock missbrukade många sin position genom olika kryphål. Mjöltnare och bagare fick genom sin särställning en position som exekutorer av statens politik. De fick därför en informell roll som representanter för staten och dess politik och missnöje mot denna politik kunde därför riktas direkt mot bagare och mjöltnare.¹⁹ Intressant nog finns det exempel på flertalet tillfällen då lokala myndigheter, konstuplar och militärer ställde sig på folkets sida genom att med tvång tvinga fram försäljning till folkets begärda pris.²⁰

Samtidigt började staten anta en laissez-faire-politik, som stod i direkt kontrast mot den patriarkala modellen. Den nya politiken ville "avmoralisera" handel och konsumtion. Tillgång och efterfrågan få styra och därmed garantera att alla parter blev

---

¹⁶ E. P. Thompson, *Customs in common* (London 1991), s. 188f.

¹⁷ Thompson 1991, s. 263f.

¹⁸ Thompson 1991, s. 228f, 230.

¹⁹ Thompson 1991, s. 186, 190f, 193f, 200, 208.

²⁰ Thompson 1991, s. 229f.

nöjda. Marknaden skulle få reglera sig själv. Det största hotet mot en självreglerande marknad var interventioner av staten.²¹ Rent praktiskt ledde detta till att under år med god skörd och lågt spannmålspris tillämpades en liberalare politik, medan man under svårare år gick tillbaka till den patriarkala modellen.²²

Thompsons teorier användes för uppsatsens analys då de brödupplopp i England han analyserade hade många likheter med beslagsupplopp i Sverige. Den bakomliggande situationen var snarlik, i England fanns en stat som ville anamma den nya tidens politik med frihandel. Befolkningen ville dock i vissa fall hålla fast vid det gamla, det de av hävd tyckte sig ha rätt till. I Sverige fanns det en stat som ville hålla fast vid det gamla i form av ekonomisk patriotism och en protektionistisk politik. Befolkningen däremot ville anamma frihandel och tyckte sig också här av hävd kunna ta sig vissa rättigheter. I båda fallen kulminerade situationen med upplopp där befolkningen tyckte sig ha moralisk rätt för sina handlingar.

Contentious Politics Studies

Contentious Politics Studies (CPS) lanserades av Charles Tilly.²³ Det stilbildande verket inom genren är *Popular Contention in Great Britain 1758–1834* (1995). Tilly forskar kring de former och uttryck som folkliga protester och resningar tar sig. Han följer denna utveckling under 80 års tid i ett Storbritannien mitt i en industrialisering. Han tar även fasta på hur dessa former och uttryck förändras över tiden. Tilly kombinerar här en makrohistorisk strukturanalys med en kulturanalys.²⁴

Vad innebär då egentligen "contentious politics"? Tilly själv definierade begreppet 2008 i *Contentious performances* som "... involves interactions in which actors make claims bearing on someone else's interests, in which governments appears either as targets, initiators of claims, or third parties." Tillys avser med denna definition den analytiska skärningspunkten där begreppen "contention", "collective action" och "politics" överlappar varandra.²⁵ CPS behandlar hur krav gjorda av en aktör berör någon annans intressen. När dessa krav sedan omsätts i kollektiv handling uppstår konfliktfylld interaktion.

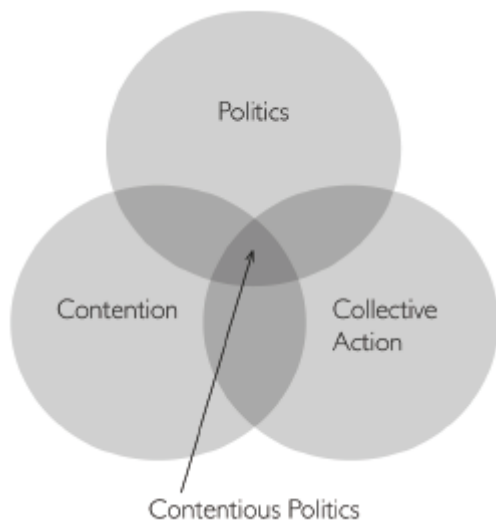
²¹ Thompson 1991, s. 201f.

²² Thompson 1991, s. 200.

²³ Charles Tilly, *Popular Contention in Great Britain 1758–1834* (London 1995), s. 40–54.

²⁴ Brink Pinto, Ericsson & Nyzell 2015, s. 95.

²⁵ Brink Pinto, Ericsson & Nyzell 2015, s. 97.

Figur 1: Den analytiska skärningspunkt som uppstår när begreppen "contention", "collective action" och "politics" överlappar varandra (Brink Pinto, Ericsson & Nyzell 2015, s. 97)

Tilly vill inte heller snäva in definitionen av "contentious politics" alltför mycket. Det måste inte vara konfrontativa aktörer som ställer krav på staten, utan kan likväl vara konfrontationer och konflikter mellan strejkande arbetare, arbetsgivare, miljöorganisationer och andra aktörer. Dessa konflikter kan vara såväl sociala som politiska. Tilly var kritisk till att många sociala rörelseforskare särskilde konfrontativa aktörer från det politiska fältet. Enligt honom går det inte att avgränsa sådant konfrontativt handlande från den politiska sfären.²⁶

Staten spelar enligt Tilly stor roll vid händelser präglade av kollektiv konfrontativ handling. Den fördelar resurser och maktmedel, bestämmer lagar och regler, samt bestämmer därmed vilka kollektiva handlingar som tillåts. Även när staten inte är en direkt involverad part i en konflikt, dras de oftast in som en tredje part i konflikten, då konflikter involverande kollektiva handlingar ofta går över gränsen till den politiska sfären.²⁷

Konfliktrepertoar är ett begrepp som används inom CPS. Tilly anser att det vid kollektiva handlingar finns en viss förutsägbarhet kring vilka handlingar olika aktörer kommer använda sig av. En konfliktrepertoar kan liknas vid en verktygslåda och handlingarna som de enskilda verktygen däri. Man kan förvänta sig strejker, husockupationer och stenkastning vid en viss typ av händelse, men kan samtidigt inte förvänta sig att man tvingar en förövare att rida baklänges på en åsna för samma händelse.²⁸ Historisk kontext och tidigare framgångar med samma uttrycksformer bestämmer handlingsätt

²⁶ Brink Pinto, Ericsson & Nyzell 2015, s. 97.

²⁷ Brink Pinto, Ericsson & Nyzell 2015, s. 99.

²⁸ Brink Pinto, Ericsson & Nyzell 2015, s. 100.

i den nuvarande situationen. Brink Pinto, Ericsson & Nyzell liknar detta antagonistiska förhållande vid ett slagsmål.²⁹ Reglerna är på förhand mer eller mindre överenskomna, sedan är det träning, tidigare erfarenheter och teknik som är avgörande för utgången. Vid återkommande möten anpassar man sedan sitt handlande efter resultat i tidigare bataljer.

Även CPS är ett etablerat verktyg för att studera kollektiva protester både inom svensk och skandinavisk historieforskning.³⁰ Valet av CPS som teoretiskt verktyg föreföll sig ganska naturligt. Den risk som förelåg är att uppsatsen gör nedslag i en enskild händelse, medan CPS avser att studera utvecklingen av konfliktsituationer och konfliktrepertoarer under tid.

---

²⁹ Brink Pinto, Ericsson & Nyzell 2015, s. 101.

³⁰ Brink Pinto, Ericsson & Nyzell 2015, s. 106.

Historisk kontext

För att kunna förstå och korrekt tolka händelserna i Ystad 1835 måste man först ha kunskap om och förståelse för den historiska miljön, vilket tidigare konstaterats i avsnittet om metod. Följande avsnitt avser klargöra den kontext i vilken det studerade skeendet inträffade.

Merkantilism, protektionism och omfattande smuggling

Europeiska stater bedrev sedan 1600-talet en protektionistisk tullpolitik. Merkantilismen betonade vikten av pengar och ädelmetall inom landet och i landets statskassa. För att behålla dessa resurser inom landet sågs import som något av ondo och export som något gott. Länder skulle om möjligt vara självförsörjande. Tullar och andra handelshinder infördes för att skapa en god handelsbalans. Dessa tankar om ekonomisk teori förblev dominerande under 1800-talet, tills frihandel slog igenom på 1850-talet.³¹ Så sent som i 1826 års tulltaxa slogs dessa principer än en gång fast. Handeln var fortfarande reglerad i detalj. För att skydda den inhemska industrin var export av råvaror kraftigt reglerad eller förbjuden, medan import av många, främst bearbetade, metallvaror och textilier var förbjuden.³²

Detta tankesätt syntes inte bara direkt i tulltaxor, lagar och förordningar utan tog sig också andra uttrycksformer. Kungliga kungörelser skrevs och lästes upp i alla kyrkor i landet. I kungörelsen vädjade konungen om att sluta med den överdrivna konsumtionen som ansågs skada både rikets ekonomi och den medborgerliga sedligheten. Lurendrejare och tullförsnillare förkastades också i kungörelsen.³³ Även andra försök att forma åsikter och tankar gjordes. Patriotiska tankar uppmuntrades i ett försök att stärka svenska manufaktur och den svenska ekonomin. Staten försökte implementera det som Jani Marjanen har kallat för "ekonomisk patriotism", där medborgare uppmuntras prioritera rikets väl över sin personliga vinning.³⁴

För att kunna upprätthålla tullpolitiken behövdes så klart ett omfattande tullväsende. Det hade inrättats så kallade stapelstäder, vilka var de enda städer som fick bedriva utrikesfart med egna fartyg och där främmande köpmän var tillåtna. Tanken var att kunna begränsa både handeln, samt smugglingen, till dessa städer. Genom att kon-

---

³¹ Olofsson 2010, s. 46. Knutsson 2019, s. 7f.

³² Olofsson 2010, s. 47.

³³ Olofsson 2010, s. 47.

³⁴ Knutsson 2019, s. 52f.

centrera handeln kunde man också koncentrera kontrollmekanismen, dvs tullväsendet till dessa områden. Organisationen var uppbyggd av dels tulltjänstemän i själva stapelstäderna, dels av kustbevakningen som patrullerade kustrensorna både till land och till sjöss. Problemet var dock att tullväsendet var både underdimensionerat, underbemannat och korrupt. Det förekom smugglingsförsök där de misstänkta själva tjänade inom tullverket och inom kustbevakningen.³⁵

Smugglingen bedrevs i stor skala. Den svenska staten klarade aldrig av att hindra storskalig smuggling.³⁶ Det finns inga säkra samtida uppgifter om smugglingens omfång, men Olofsson nämner att ekonomhistoriker uppskattat att under frihetstiden var mellan en fjärdedel och hälften av vissa varor smuggelgods. Under 1820-talets senare del skulle så mycket som en tredjedel av införda bomulls- och sidenvävnader varit insmugglade.³⁷ De enskilda smugglarna kunde tjäna stora belopp. Det var inte heller så att smugglingen skedde helt i det fördolda och att endast ett invigt fåtal kände till den. Det fanns en "underjordisk ekonomi", som existerade parallellt med den legala ekonomin och båda försåg marknaden med konsumentvaror.³⁸

Det är etablerat att mycket av smugglingen organiserades av handelsmän. Det finns dokumenterade fall där de skriftligen erkänner sin inblandning, men skyller smugglingen på det rådande tullsystemet. Givetvis behövde de manskap som skötte den faktiska smugglingen och bland de som dömdes för att ha deltagit i beslagsupplopp under 1800-talet finner man ett tvärsnitt av befolkningen med representanter från både de högre och lägre samhällsskikten. Smugglingen verkar ha haft utbredd stöd bland människor och i samhället, här både ett aktivt och ett passivt stöd.³⁹ Tom tidningar gick ibland så långt att de argumenterade för att ett avskaffande av tullar skulle främja medborgarnas naturliga rättigheter.⁴⁰

---

³⁵ Olofsson 2010, s. 47–49. Karlbom 1967, s. 103.

³⁶ Olofsson 2010, s. 48.

³⁷ Olofsson 2010, s. 51.

³⁸ Knutsson 2019, s. 17.

³⁹ Olofsson 2010, s. 51–52. Knutsson 2019, s. 17f.

⁴⁰ Knutsson 2019, s. 68.

Ystad på tidigt 1800-tal

Kontinentalsystemet var en blockad som Napoleon införde för att motverka Storbritannien ekonomiskt. Kontinentalsystemet var aktivt 1806–1814 och gällde i nästan hela Europa. Napoleon förbjöd all handel med Storbritannien och införde förbud mot alla brittiska varor. Detta kom i början av 1800-talet att innebära ett rejält uppsving för handelsstaden Ystad. Förvisso omfattades sedan 1810 även Sverige av kontinentalsystemet, men då både Sverige och England hade ett starkt intresse av handelsutbytet upprätthölls inte bestämmelserna. Engelska fartyg och handelsmän angjorde Sverige och lastade av sina varor. Därför efter fraktades varorna ofta till Ystad för att skeppas vidare mot övriga Europa via svenska Pommern. Att Pommern genom Parisavtalet återlämnats till Sverige gjorde att insmugglingen av engelska varor till Sverige under denna period nådde sin största utsträckning.⁴¹ Denna transitohandel förde med sig stora rikedomar för Ystad som blomstrade även efter det att kontinentalsystemet upphörde i början av 1820-talet.

I Ystad fanns de handelsmän som benämndes som de fyra millionärerna: Gustaf Hagerman, Jeuns Peter Hemberg, Gustaf Berghman och Carl Martin Lundgren. De och deras släkt var enormt rika och hade väldigt inflytande över staden. En intressant detalj att notera är att de flesta handlanden i Ystad under denna tid på ett eller annat sätt var släkt med varandra.⁴²

Många i Ystad ansåg att tullförfattningarna och andra statliga ingripanden i handeln höll den i ett stationärt eller avtynande tillstånd. De styrande skickade brev till sin riksdagsman i januari 1834 och klagade över att Skåne i fråga om handel blivit ett lydrike under Danmark. De krävde därför att Ystad skulle tillerkännas nederlagsfrihet.⁴³

En sparbank inrättades i staden år 1827. Givetvis var det en av de fyra millionärerna, i detta fall Lundgren, som låg bakom.⁴⁴ 1831 öppnade Skånska privatbanken i Ystad, stöd av de tre övriga millionärerna, Hagerman, Hemberg och Berghman. Skånska privatbanken kom att bli av utomordentlig betydelse för både Ystad och hela provinsen.⁴⁵

---

⁴¹ F.W. Morén, *Ystads historia del 2 1792-1862* (1953), s.22, 169f.

⁴² Morén 1953, s. 29f, 139.

⁴³ Morén 1953, s. 187.

⁴⁴ Morén 1953, s. 30.

⁴⁵ Morén 1953, s. 32.

Det fanns under denna tid många hantverkare i Ystad. Inom vissa yrken fanns där fler mästare än vad staden kunde tåla. På 1820-talet blev det svåra tider för många hantverkare och många av dem fick lämna sina fastigheter och göra konkurs. Det blev inte bättre på 1830-talet. Den försämrade konjunkturen drabbade hantverksnäringen svårt, samtidigt som skattetrycket blev tyngre.⁴⁶ Ystad var 1835 den stad i Sverige som hade femte flest hantverkare, medan Malmö bara hade sjunde flest.⁴⁷

1834 spärrades staden av. Kolera hade sedan flera år tillbaka varit ett hot. Det fruktades att smittan skulle komma till Ystad genom ankommande skepp. Vakter sattes ut vid infartsvägar och skepp fick inte lägga i hamn innan man bekräftat att de kom från ej kolerasmittade hamnar. Två karantänsinrättningar anlades utanför staden. Allt detta ledde till ännu högre skattetryck.⁴⁸

Händelseförlopp

Nedan följer en redogörelse för händelseförloppet vid oroligheterna i Ystad 12 oktober 1835. Denna redogörelse är baserad på en genomgång av rättegångsprotokollen, men är färgad av både Karlboms och Sjöwalls genomgångar av samma händelse. Redogörelsen av händelseförloppet skiljer sig resultatmässigt inte åt från tidigare forskning. Därefter görs en uppföljning av vad som hände efter rättegången och denna del är baserad på Sjöwalls arbete. Avsnittet om efterräkningar är väsentligt, då eventuella straff inte alltid avtjänas. Exempelvis kan rättspraxis vara att ge höga straff, men det kanske också är praxis att efter överklagan mildra straffet. Ska man försöka analysera bakomliggande motiv måste man då känna till det som var rådande praxis.

Värt att notera när man läser genomgången av händelseförloppet är att den baseras på rättegångsprotokollen som helhet. Genomgången saknar fotnoter och källhänvisningar. Istället ges en helhetsbild av vad som inträffade utan att försök att gå alltför mycket in på detaljer. Som tidigare påpekats så innehåller denna genomgång inga nyheter utan den bekräftar istället vad tidigare forskare kommit fram till. Skälen till detta val är två.

---

⁴⁶ Morén 1953, s. 219–221.

⁴⁷ Morén 1953, s. 213.

⁴⁸ Morén 1953, s. 382.

1. Rättegångsmaterialet är väldigt omfattande och motsägelsefullt. Totalt källmaterial är 331 sidor samt bilagor. Merparten av dessa sidor är olika vittnesmål. Att försöka tillskriva vittnesmålen någon slags sanningshalt kräver juridisk expertis. Istället förlitar sig analysen på den expertis som domaren i målet hade, även om detta i sig tillför en ny problematik.
2. Syftet med denna uppsats är inte att reda ut exakt vad som hände, utan att fokusera på de inblandade parterna och deras motiv. Den teoretiska ram som används är inte lämpad att göra en detaljstudie av händelseförloppet. Hermeneutik som metod lämpar sig synnerligen illa för detaljstudier av detta slag, då metoden handlar om att finna underliggande motiv och om textanalys, inte om exakthet och tillförlitlighet.

Husvisitation i Ystad 12 oktober 1835

Tullbetjänterna hade sedan tidigare fått reda på att handlanden Krook hade ett parti smuggelgods i sin bod. Tydligt skulle han ha kommit över tyger och textilier som inte var stämplade och förtullade. Handlanden Krook var redan sen tidigare känd för att ha blivit ertappad med lurendrejeri. Man beslöt sig därför för att slå till och avlägga en husvisitation hos Krook. Man rekvirerade hjälp dels av kustbevakningen, dels också av en husarpatrull. Det var alltså en försvarlig styrka som uppbyggdes, ledde av kustsergeanten löjtnant Agrén.

Klockan åtta på morgonen rullade så två vagnar fram på gatan framför handlanden Krooks hus. På plats var nu bara tullbetjänterna. De rekvirerade förstärkningarna syns ännu inte till. Krooks hus bestod av en bod med en kramkammare på ovanvåningen, samt en förstuga med utgångar både på gatan och på gården. Tullbetjänterna tog sig in i boden och upp på kramkammaren. De stötte på Krook och förklarade sitt ärende i hans hus. Krook insåg tidigt att det här skulle sluta illa. Han yttrade vad som skulle visa sig vara olycksbådande uttalanden såsom "*Jesus, husvisitation!*" och "*Jag är olycklig, skaffa hit folk!*". Tullbetjänterna gav honom fem minuter att få dit folk, i tron att han ville ha egna vittnen på plats.

Krooks anställda däremot uppfattade hans uppmaning på helt annat sätt. De begav sig till närliggande bodar, hus och krogar. Andra begav sig till hamnen eller till fabriker. På kort tid hade en folksamling på närmre trehundra personer samlats utanför handlanden Krooks hus. Tullbetjänterna var under tiden i full gång med att finna oförtullade

varor. De letade igenom bod och kramkammare, samt de lönnrum de funnit i huset. De hade lagt en del varor i en säck, samt på ett bord i husets kramkammare.

Plötsligt fylldes hela huset av en uppretad folkmassa. Denna började skrika och skräna och försöka störa tullbetjänerna i sitt värv. Knuffar följde och snart eskalerade det hela. De beslagtagna varorna försvann snabbt i folkmassan samtidigt som slagen började hagla över tullbetjänerna som försökte dra sina sablar för att freda sig. Kustsergeanterna Agrén och Spaak blev båda illa åtgångna och blödde från sår i huvudet, men de lyckades inte ta sig ut från huset.

Under tiden hade förstärkningarna från kustbevakningen anlönt, men de lyckades inte ta sig in i huset på grund av trängseln från den arga och uppretade folkmassan. Borgmästare Tage Sylwan anlände vid denna tidpunkt till huset, då han hade meddelats om oroligheterna. Borgmästaren trängde sig upp på kramkammaren där han fann flertalet illa ansatta tullbetjänter. Tillsammans försökte de ta sig ner till boden och lämna huset. Någon hade dock stängt och låst dörrarna till gatan, så sällskapet tvingades ta sig ut via förstugan, samtidigt som tullbetjänerna överöstes med slag. Tullbetjänerna lyckades ta sig ut på gatan och där ställde de sig och högg med blanka vapen in i dörröppningen för att freda sig mot folkhopen.

Ute på gatan var det också våldsamerheter. De tullbetjänter som lyckats fly huset och delar av deras förstärkning hade under tiden blivit ansatta av folkmassan. Uppviglare hade hetsat upp massorna med ord och sprit. De till och med bjöd in vittnen att delta i förföljelsen av tullbetjänerna. De vakter som lämnats för att vakta de två vagnar tulltjänstemännen lämnat på gatan blev angripna och drevs från platsen. Hästarna piskades så att de skenade. Till slut lyckades vakterna få tag på hästarna igen och återvände till Krooks hus med vagnarna. Folkmassan gick då till angrepp igen och skar sönder suffletten på ena vagnen och vräkte vagnen i sjön. En av tullbetjänerna föll omkull och blev grovt misshandlad och hans kläder sönderrivna. Någon stal också hans sabel och bröt sönder denna.

Borgmästaren lyckades ta sig in på gården och sedan tog han sig ut på gatan via inkörsporten. Väl därute mötte han resterande vakter från kustbevakningen. De flesta tullbetjänter och vakter saknades vid denna tid, så kustbevakningschefen förklarade att visitationen var över och manskapet hemförlovades. Borgmästare Sylwan ställde sig på en trappa och orerade och försökte skingra folkmassan. Samtidigt anlände till

slut den utlovade husarpatrullen som dock genast hemförlovades då visitationen var över.

Efterräkningar

Redan tre dagar efter händelserna hölls rannsaking vid rådhusrätten. Totalt blev det 37 rättegångstillfällen där 364 vittnesmål lämnades. 14 personer häktades under rättegångens förlopp, därav bland annat handlanden Krook. Åklagare i målet var tullfiskalen och häradshövdingen J. M. Zellinger. Målet blev mycket uppmärksammat och under rättegången närvarade bland annat t f Justitiekanslern, landshövdingen och generaltulldirektören.

Rättegången präglades av att de flesta vittnen var ovilliga att samarbeta eller att delge vad de sett. Krook själv hävdade att tullmännen tagit sig in genom inbrott och att de skurit bort stämplarna från redan förtullade varor. Våldsamheterna var det tullmännen själva som påbörjat.

Krook dömdes mot sitt nekande till böter och ett års allmänt arbete å korrektionshus. För befrämjande av det beslagtagna godsets återtagande dömdes han också till tre års arbete å fästning. Ett flertal andra dömdes till för att ofredat beslagarna och biträtt med varors bortförande med upp till tre års arbete å fästning. Ytterligare andra dömdes för att våldfört sig på beslagarnas fordon eller för att ha delat ut brännvin, men de klarade sig under med ett par månaders fängelse med arbete.

Överklagande till hovrätten skedde också. De lindrigare domarna fastställdes, medan de som dömts till arbete å fästning fick vardera ett år avdraget på straffet. Efter det överklagades domarna till Högsta domstolen. Alla de som dömts till arbete å fästning fick nu sitt straff minskat till ett år arbete å fästning om tidigare utdömt straff var längre, alla utom Krook själv, som fortfarande fick två år.

Först den sista maj 1837 blev samtliga dömda utom Krook intagna. Krooks hälsotillstånd hindrade honom från att komma samtidigt med de andra och han blev intagen 5 augusti 1837.

Krooks hustru hade inlämnat en ansökan om nåd. Den blev avslagen så till vida att han inte försattes på fri fot, men han slapp allmänt arbete i korrektionsinrättningen. Öväntat och utan att särskild orsak angavs togs ärendet upp under statsrådssammanträdet 21 augusti 1837. Konungen själv undertecknade ett dokument där samtliga

dömda i ärendet släpptes fria från fängelset. Spekulationer finns om att det var kronprins Oscar själv som propsat på deras frigivning.

När Krook sedermera återvände till Ystad hyllades han som en hjälte och togs emot med fackeltåg och ett stort kalas. Både han och övriga dömda i målet verkar inte ha drabbats av någon kvardröjande skuld för sin inblandning i affären. Snarare är det så att flertalet av dem var framgångsrika handelsmän och politiker och dog som rika och inflytelserika män.⁴⁹

---

⁴⁹ Hela avsnittet "efterräkningar" baseras på Sjöwall 1985, s. 166–172.

Analys

Två grupperingar med olika intressen

En av frågeställningarna som uppsatsen försöker besvara är vilka som deltog i upploppet samt hur de representerade samhället i stort. För att skapa tydligare struktur i analysen delades aktörerna upp i två läger: folket och staten. Deras handlingar och motiven där bakom skiljer sig drastiskt åt. Givetvis kan man inte se någon av dessa grupper som en helt igenom homogen grupp. De bestod av individer som alla har sina egna drivkrafter. Det fanns dock gemensamma handlingar, värderingar och tankesätt som gör att de i denna analys bör behandlas som enhetliga grupper.

Folket

Vem ingick i denna grupp och varför ingick de i denna grupp? Kustsergeant Agrén vittnar om att under tumultet på kramkammaren så säger handlanden Gustaf Theodor Areskoug till honom: *"hwad har ni med folket att göra? Se den spetsbofwen han slår folket"*.⁵⁰ Genom Areskougs handlingar kan man sluta sig till att det fanns någon form av vi och dem-tänkande även bland de inblandade parterna. Det framstår klart här att Areskoug såg sig själv och de andra i folkhopen som folket, samt tullbetjänterna som stående utanför folket. Kustvakt Lewau vittnade om att de bett konsul Hemberg, som befann sig på kramkammaren, om hjälp undan folkets vrede. Hemberg svarade *"wi äro detta folket förbundne, det är en sak, hwarmed jag mig icke kan befatta"* och *"att det wore arbetsfolk, som han ofta behövde i sitt arbete och mot hwilka han således icke wille bruka våld, utan wille i wänlighet tala med dem"*.⁵¹ Kustsergeant Spaak påminde sig om att Hemberg på kramkammaren även yttrat *"Wi äro detta folket ofta obligerade"*.⁵² Hembergs språkbruk skiljde sig här mot det Areskoug använde. Detta kan tolkas som att Hembergs sympatier fortfarande låg med folket, men att han ändå såg sig som stående utanför denna grupp. Då Hemberg var miljonär och konsul förefaller det vara en trolig förklaring.

Utgångspunkten är att gruppen folket utgjorde någon slags motpol till staten och tullbetjänterna, men denna definition är för vag och ofullständig. Areskoug och Hemberg var själv handlande, dessutom vänner och förtrogna med Krook sedan tidigare, och

---

⁵⁰ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 43.

⁵¹ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 130.

⁵² Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 131.

skulle mycket väl kunna ha egna ekonomiska intressen de ville skydda. Det finns ingenting i källmaterialet eller som pekar på direkta egna ekonomiska intressen för resterande folkmassa.

Undersökning av källmaterialet bidrog med att identifiera individer i folkmassan. Nils Bertilsson hörde skrik och oväsen från den församlade folkhoppen, som enligt Bertilsson bestod av personer från alla stånd.⁵³ Källmaterialet tar upp namn och titel på de inblandade vittnena och tilltalade, vilket gör denna bild allt tydligare. Listan är lång, inkluderande sjömän, före detta husarer till rektorer och handlanden. Karlbom fann samma sak i sin forskning, att det bland de deltagande i detta upplopp var en ganska jämn fördelning mellan ståndspersoner, hantverkare och övriga skikt.⁵⁴ Även bland de 38 tilltalade i rättegången så fann Karlbom en jämn fördelning mellan stånden.⁵⁵ Dock bör man inte ta detta som ett representativt urval för alla de som var involverade i upploppet. Karlbom presenterar även listor på inblandade i andra beslagsupplopp som var närliggande i tiden.⁵⁶ Den relativt jämna fördelning över samhällets alla sociala skikt är ett återkommande fenomen. Analysen visar att deltagarna i detta upplopp utgjorde ett representativt urval av stadens befolkning, med representanter från både de absoluta topp- och bottenskiikten, där gruppstillhörigheten var baserad på ett gemensamt synsätt snarare än någon social tillhörighet.

<i>Hantverkare</i>		Tunnbindare	2
Bagaregesäller	1	<i>Övriga</i>	
Barberare	1	Arbetskarlar	3
Kopparslagare	1	Bodbetjänter	2
Muraregesäller	2	Bokhållare	1
Målaregesäller	1(0)	Dragoner	4
Skomakaregesäller	1(0)	Drängar	6(5)
Skomakarelärlingar	1(0)	Fiskare	1
Svarvare	1	Handlare	4
Timmermän	1(0)	Husarer	5
Timmermansgesäller	2(1)	Sjömän (båtsmän)	1

Tabell 1: antal tilltalade och deras yrkestillhörighet (Karlbo 1967, s. 105. Siffror inom parentes beror på osäkerhet kring en del deltagares yrkestillhörighet.)

⁵³ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 49.

⁵⁴ Karlbo 1967, s. 104.

⁵⁵ Karlbo 1967, s. 105. Se även tabell 1.

⁵⁶ Karlbo 1967, s. 90–111.

Staten

Då många tullare själva varit inblandade i smuggling och dömts för inblandning i beslagsupplopp kan man inte utgå från att de enhetligt var en aktör för statens intressen.⁵⁷ I källmaterialet fanns dock inga tecken på att någon sådan korruption skulle påverkat detta upplopp. Därvid antogs under analysen att uniformerad kustbevakningspersonal i tjänst agerade som och sågs som representanter för staten och dess tullpolitik. Militär personal har under analysen inte räknats in som representanter för staten. Husarpatrullen som skulle bistå vid beslaget dök inte upp i tid, vilket enligt Olofsson inte skulle ses som en ovanlig händelse. Inte alla som var avlönade av staten delade statens syn på det protektionistiska tullsystemet.⁵⁸ Denna tolkning finns det också stöd för i teorierna. Thompson visar på att det under brödkravallerna i England fanns myndighetspersoner såsom konstaplar och militärer som delade folkets åsikter.⁵⁹ Dessa myndighetspersoner valde då att antingen ställa sig på folkets sida genom att aktivt delta i upploppen eller genom att hålla sig passiva och inte ingripa. En liknande situation uppstod i Ystad där husarpatrullen agerade passivt genom att dröja och inte anlända förrän efter det att oroligheterna var över.⁶⁰ Tabell 1 visar på att både dragoner och husarer fanns bland dem som tilltalades för brott och bland de dömda fanns också en husar.⁶¹

En väl förberedd smuggling

Redan innan husvisitationen påbörjades utfördes ett antal handlingar av folket, eller i detta fall mer specifikt av Krook. Försök att kringgå lagen och att smuggla varor gjordes. Detta var inte en enskild händelse där Krook var den ansvariga, ej heller någon tillfällighet där någonting råkade föras in i landet utan att förtullas. Krook hade tidigare varit dömd för förbrytelser mot tullförfattningarna, något han dock förnekade.⁶² Lönnrum med dolda dörrar hade installerats i Krooks hus, vilket man kan se i den bilaga som kustsergeant Agrén bifogade sin rapport.⁶³ Tidigare forskning har också pekat på att smuggling varit både vanligt förekommande och lönsamt. Analytiskt kan man se denna händelsekedja med utgångspunkt från CPS. Staten och folket har olika mål och

---

⁵⁷ Olofsson 2010, s. 47–49. Karlbom 1967, s. 103.

⁵⁸ Olofsson 2010, s. 53.

⁵⁹ Thompson 1991, s. 229f.

⁶⁰ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 2.

⁶¹ Sjöwall 1985, s. 169.

⁶² Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 115, 163f.

⁶³ Sjöwall 1985, s. 161. Se även bilaga 1.

sätt att se på tullpolitiken. Krav har ställts på staten från handlare i Ystad om nederlagsfrihet, vilket inte givits. Aktörerna har därför hamnat i en konfliktsituation. Smugglingen bör därför bara ses som ännu ett redskap och som en del av konfliktrepertoaren. Motiven bakom Krooks handlingar var givetvis ekonomiska, men precis som de handlare i Malmö som tidigare erkänt smuggling, så måste det också ses som en protest mot tullförfattningarna.⁶⁴

Krook fortsatte att under rättegången hävda sin oskuld. Han uppgav att han endast hade stämplade varor i sin bod och de varor som försvann under visitationen, och som tullbetjänarna hävdar var ostämplade, hade han inte sett, varken då eller efter händelsen.⁶⁵

Mot folkets vrede skyddar inga uniformer

Handlanden Krook insåg att han ensam inte kunde göra speciellt mycket för att stoppa tullbetjänarna. Han lyckades dock sända iväg sändebud för att hämta folk. Tullbetjänarna verkade dock uppfatta det som att vittnen skulle införskaffas Krooks sändebud hämtade folk bland annat från bryggan, tobaksfabriken och andra närliggande hus.⁶⁶

När folkmassan väl hade samlats började saker att ske snabbt. Visitationen hade pågått i dryga femton minuter. Då inträffade det som kustsergeant Agrén beskriver på följande sätt i sin ödmjuka rapport; *"..då i ett ögonblick gatan; förstugan och trapporne syntes fylde med folk, som under ett rasande och wildt owäsende inrusade i rummet der visitationen försiggick och hwarwid genast omringades och först med knuffningar och sparkningar, samt sedan med hugg och slag öfwerföll os och våldswerkarne sökte fråntaga oss de till försvar dragne sablarne.."*⁶⁷

Folkmassan började från detta ögonblick agera som en enhet. Det intressanta är att det verkade vara ett antal mål som folkmassan agerar för att uppnå. Det var inte något slags allmänt raseri som här visades prov på, utan ett målinriktat upplopp. Fokus verkade ligga på dels att ta tillbaka varorna, dels att driva ut tullbetjänarna ur huset och att skrämja bort deras hästar genom att piska dem.⁶⁸ Handlingarna var specifikt riktade mot att hindra tullbetjänarna i deras värv. Undersökningen visade inte på att

---

⁶⁴ Olofsson 2010, s. 51–52.

⁶⁵ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 15.

⁶⁶ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 51, 67, 109, 211, 304.

⁶⁷ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 3.

⁶⁸ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 12, 40f.

någon uttalad planering hade skett. Denna disciplin finner vi också exempel på hos Thompson, där det centrala i upploppen handlar om att sätta rätt pris, att göra det moraliskt riktiga, snarare än våldet och förstörelsen i sig.⁶⁹ Resultaten här stärker den bild som fanns i redan existerande forskning, utom i Karlboms forskning. Karlbom menade på att det istället var mer spontana upplopp och att folket inte hyste agg mot staten eller den existerande lagstiftningen.⁷⁰ Resultaten visar på just att agg hystes mot staten och tullagstiftningen.

Att samla ihop 300 personer i en folkmassa och att få dem att attackera uniformerade statstjänstemän torde inte vara lätt, även om man anser sig ha en moralisk rätt. Man bör komma ihåg i vilken kontext detta utspelar sig. Staden hade 1835 ett invånarantal på 4137 personer.⁷¹ Folkmassans 300 personer motsvarade mer än 7% av stadens totala befolkning. Motsvarande andel av Ystads befolkning skulle vid skrivande datum vara över 2000 personer. Ystad var 1835 en stad som i mångt och mycket kontrollerades av handelsmän. Krook var i sig ingen större spelare, men på sin sida hade han dels Areskoug, dels konsul Hemberg som också var uppe på kramkammaren, vilket både kustvakterna Lewau⁷² och Rosendahl⁷³ vittnade om. Man bör dessutom komma ihåg att som tidigare konstaterats, bland handelsmännen var de flesta släkt med varandra. De flesta i folkhoppen bör ha ingått i den sfär som direkt eller indirekt varit under handelsmännens inflytande. Delar av folket måste varit inblandade i den "underjordiska ekonomi" som smuglingen bidrog till.⁷⁴ I en stad med så omfattande smuggling som Ystad kan man anta att de som arbetade och befann sig i närheten av hamnen och handelskvarteren om inte annat haft kännedom om denna alternativa ekonomi. Knutsson visade på att Sverige sedan tidigare haft en lång historia av frihet och rättigheter. Inskränkningar i denna frihet hade dock skett, bland annat i form av en restriktiv tullpolitik och husvisitationer.⁷⁵ Just husvisitationerna sågs som ett brott mot hemfriden och hade länge varit under massiv kritik, även i publika forum såsom

---

⁶⁹ Thompson 1991, s. 224, 228, 229.

⁷⁰ Karlbom 1967, s. 226. Karlboms forskning gjordes innan Thompsons publikationer rörande moralisk ekonomi.

⁷¹ Morén 1953, s. 86.

⁷² Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 76.

⁷³ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 78.

⁷⁴ Knutsson 2019, s. 17.

⁷⁵ Knutsson 2019, s. 78f.

tidningar.⁷⁶ Att folket valde att reagera just på denna provokation är därför inte överraskande.

Handelsmännen och staten var fortfarande kvar i den konflikt som tidigare definierades enligt CPS. Staten hade sökt i sin konfliktrepertoar och baserat på forna erfarenheter valt att göra en husvisitation som svar på smuglingen. Handlarna och folket hade då svarat med upplopp, som är en del av deras konfliktrepertoar. Precis som folket i England kände de att de hade legitimitet genom att de slogs för historiskt erkända rättigheter och att de hade brett stöd bland befolkningen.⁷⁷

Uppvigling och fylla

Under själva visitationen, efter det att folkmassan anlant, fanns det belägg för att starkvaror såsom rom och brännvin delades ut till folkmassan. Detta samtidigt som uppviglare eldade på folkmassan.⁷⁸ Skräddarlärling Nils Persson hade i ett packhus som vette mot gården sett Sjöwall, Krooks bokhållare, dela ut brännvin till folket.⁷⁹ Även handlanden Gulin skulle enligt åklagaren på gatan ska ha uppviglat folket.⁸⁰ Konstapel Sjöström såg Gulin förfölja kustvakt Stenbeck för att därefter uppvigla folket att ofreda kustvakten under det att den på gatan församlade folkhoppen stöjade och uppgav häftiga och förnyade hurrarop.⁸¹ Alla ville dock inte delta. Sjöström uppmanades att delta i ofredandet av kustvakten ute på gatan, men svarade att sådant icke anstod honom. Sjöström förklarade vidare att han hörde det sägas att starka drycker utdelades bland folket.⁸²

Analytiskt bör dessa handlingar ses som bihandlingar till upploppet snarare än att ses som fristående handlingar med egna motiv. Detta medför dock inte att handlingarna i sig var oviktiga. Dessa händelser skulle kunna ses som exempel på spridning inom en horisontell organisation där rörelseentreprenörer med stort inflytande agerar som aktiva agitatorer.⁸³ Denna typ av spridning kunde man också se exempel på under brödkravaller. Thompson talade om att det först samlades en kärna, en hängiven

---

⁷⁶ Knutsson 2019, s. 79–83.

⁷⁷ Thompson 1991, s. 188.

⁷⁸ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 4.

⁷⁹ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 69.

⁸⁰ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 17.

⁸¹ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 51.

⁸² Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 51.

⁸³ Brink Pinto, Ericsson & Nyzell 2015, s. 102.

massa, för att inleda aktionen, varpå de större folkmängderna sedan anslöt.⁸⁴ I Thompsons exempel användes horn och trummor för att kalla folket och hetsa dem, medan det i Ystad användes uppviglare och brännvin. Bokhållare Sjöwall dömdes senare till tre månaders fängelse med arbete för att ha delat ut brännvin till folket, då domstolen ansåg att avsikten med brännvinsutdelningen var att skapa oordning.⁸⁵

Våld som verktyg

Varor såsom tygstycken och andra textilier hade försvunnit ut i folkmassan, vilket rapporterades av flertalet vittnen. Areskoug var en av dem som pekades ut för att ha plockat varor från hyllorna.⁸⁶ Alla varor på kramkammaren hade försvunnit innan dess att husarpatrullen dök upp.⁸⁷ Att på detta sätt fokusera på att undanröja alla bevis är ett bevis på en målmedveten handling. Även detta är något som uppfyller de utgångspunkter som finns för att kunna vara del av konfliktrepertoaren.

Våldet i sig verkar ha varit uppdelat i två olika typer. Den första typen av våld verkar ha varit ämnat att förhindra utövandet av tullbetjänernas värv, specifikt att driva dem ut ur huset. Tullbetjänerna kunde tydligt minnas att Areskoug utdelat slag och med ohövligt tal och förolämpande yttranden hindrat dem i sin tjänsteutövning.⁸⁸ Bagare C. Lembke den yngre var inne i huset och såg tullbetjänerna komma ned från kramkammaren. De överfölls med hugg och slag av folkmassan och kastades slutligen våldsamt ut på gatan. Han kunde inte känna igen någon av våldsverkarna, då minst en av dem var svärtad i ansiktet.⁸⁹ Våldsamheterna eskalerade till den grad att kustsergeant Månsson hamnade i synbar nöd och kustvakterna Carlman och Möller tvingades dra sina sablar och hugga blankt.⁹⁰ Patrullen som var inne i huset utsattes för misshandel och hugg av knivar och tvingades, enligt kustsergeant Agrén, retirera överhöljda av blod och sår.⁹¹ En del varor hann tydligen tullbetjänerna föra ut ur huset och lägga i sina vagnar. Vittnet Stenbeck såg kustvakt Rosendahl ta en svart sartinett från en okänd karl och sedan lades sartinetten i ena vagnen.⁹² Även det våld som utövades

---

⁸⁴ Thompson 1991, s. 236.

⁸⁵ Sjöwall 1985, s. 169.

⁸⁶ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 4,17, 43.

⁸⁷ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s.55.

⁸⁸ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s.43.

⁸⁹ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 67, 223, 234.

⁹⁰ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 2, 87.

⁹¹ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 4, 26.

⁹² Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 40f.

mot tullbetjänernas vagnar och hästar faller inom denna kategori. Gulin observerades ute på gatan där han häftigt piskade tullbetjänernas hästar och förstörde deras vagnar.⁹³ Konstapel Sjöström säger sig också ha sett också Westerberg som piskade tullbetjänernas hästar och våldförde sig på deras vagnar.⁹⁴

En av frågorna som lyftes i uppsatsens inledning var vilka handlingar aktörerna utförde samt motiv för dessa. Analysen visar att handlingarna, oavsett om det var våld, eller undanröjande av bevis, syftade till förhindrande av myndighetsutövande. Man bör dock skilja på folkmassan vars handling primärt var att befinna sig i vägen och det aktiva våldet. Detta bör enligt CPS analysmodell vara olika delar av konfliktrepertoaren. Det aktiva våldet som handling var något man hade förberett sig på, bland annat genom att svärta ansiktet. Man hade lärt sig av tidigare bataljer och hade anpassat sitt beteende. Samtidigt fanns också gränser för vad som sågs som möjligt och tillåtet.⁹⁵ Även om våld förekom blev ingen livshotande skadad eller dödad. Precis som under brödkravallerna i England var våldet rationellt och målinriktat, trots att det tidvis var grova våldsamheter.⁹⁶

Våld för våldets skull

Det fanns också exempel på våld och andra handlingar som inte direkt påverkade tullbetjänernas tjänsteutövande, utan snarare pekar på någon slags illvilja, antingen mot dem som personer eller mot dem som representanter för staten. Denna tolkning finns det stöd för redan i tidigare forskning då bland annat Olofsson pekat på liknande händelser. Olofsson pekar ut att det rent av skulle finnas ett uttalat hat mot nitiska tulltjänstemän.⁹⁷

Borgmästare Sylwan vittnade om att när han tillsammans med tulltjänstemännen var på väg ur huset, så hördes ropen ”slå, slå” och han trodde att folkmassan skulle slagit ihjäl Agrén om han själv inte gått emellan.⁹⁸ Flertalet vittnesmål talar om firande av att tullbetjäningen straffats och att husvisitationen avbrutits. Kopparslagare Möller sade sig ha hört hurrarop från huset. Han påstod att han snabbt avlägsnat sig från platsen då han var rädd för att bli trängd till döds av den flera hundra människor stora folkska-

---

⁹³ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 17.

⁹⁴ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 51.

⁹⁵ Brink Pinto, Ericsson & Nyzell 2015, s. 102.

⁹⁶ Thompson 1991, s. 224, 228, 229.

⁹⁷ Olofsson 2010, s. 44.

⁹⁸ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 222.

ran. Han hade i övrigt varken sett eller hört någonting och inte heller känt igen en enda person, men just hurrarop hade han hört och valde att ta upp i sitt vittnesmål.⁹⁹

Ett intressant exempel är konstapel Sjöström som också hör hurrarop inifrån huset. Dörrarna var stängda, men han hörde kustbevakningen rop på hjälp inifrån. Efter att tullbetjänerna retirerat ur huset hörde han också någon inifrån huset använda förolämpande uttryck mot Rosengren.¹⁰⁰ Svarvare Lindgren hävdade att han gick förbi huset i andra ärenden. Utanför huset hittade han då en sabel som han antog sig tillhöra någon i folkhopen. För att hindra att klingan skadade någon tog påstår Lindgren att han tog upp klingan och bröt av den. Åklagaren anser dock att hans handlande skedde på grund av illvilja och hämndbegär mot tullbetjänerna.¹⁰¹

Skräddargesäll Nils Albrektsson uppger sig ha sett hur drängen Göran Christensson med en piska slagit den i uniform klädde kustvakten Rosendahl med flera slag i ansiktet. Westerberg ska också ha slagit en kustvakt till marken och sedan slagit honom med piska.¹⁰² Albrektsson ska också ha hört hur arbetskarlen Anders Olsson den yngre yttrat arghet och illvilja mot kustvakten Sjöström. Han har också sett hur Spaak kastats ut genom boddörren och sedan tilldelats ytterligare slag.¹⁰³

Detta är flera exempel på våld som inte har något att göra med att hindra myndighetsutövande. Likväl måste det klassas som en del av konfliktrepertoaren. Våldet här är i flera fall råare än det våld som använts för att hindra husvisitationen. Samtidigt ackompanjerades det ofta av nedlåtande tilltal eller uppvisande av gillande från folkmassan då tullbetjänerna blev skadade. Detta resultat stärker den bild som finns i existerande forskning av att folkmassans handlingar fall grundar sig i ovilja eller hat mot tulltjänstemännen som representanter för staten.¹⁰⁴ Samtidigt går detta resultat också emot Thompson, då våldet här inte var rationellt och disciplinerat.¹⁰⁵

---

⁹⁹ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 16, 40.

¹⁰⁰ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 51.

¹⁰¹ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 11f.

¹⁰² Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 147.

¹⁰³ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 66.

¹⁰⁴ Olofsson 2010, s. 44f.

¹⁰⁵ Thompson 1991, s. 224, 228, 229.

Lurendrejare och osedlighet

Staten tog väldigt allvarligt på upprätthållandet av sin tullpolitik. Smugglingen ansågs leda inte bara till förlorade intäkter och förlusten av kapital ur landet, utan ansågs även som omoralisk och ledandes till överdriven lyxkonsumtion.¹⁰⁶ Detta stöddes ytterligare av kungliga kungörelser, som går ett steg längre och säger att lurendrejeriet ”.. *undergräver allmänna enskilda välfärden samt medborgerliga sedligheten*”.¹⁰⁷ En kunglig förordning från 1799 beskrev smugglingen som ”*en förmagrande sjukdom i den nationella kroppen*”.¹⁰⁸

Att både husvisitationen, efterföljande beslagsupplopp och rättegång togs på största allvar kan man se flera exempel på. Redan innan husvisitationen så kan man anta att tullbetjänarna förväntade sig svårigheter och våld. Åtta tulltjänstemän deltog, samt en rekvisition på ytterligare åtta man gjordes från fjärde distriktets kustbevakningsstyrka, samt en husarpatrull på ytterligare tolv man.¹⁰⁹ Totalt 28 beväpnade män deltog i insatsen. För en enkel husvisitation måste detta ses som en enorm styrka. Även detta måste ha varit en medveten handling som byggde på tidigare erfarenheter. Låt vara att Krook tidigare hade varit involverad i lurendrejeri, en sådan styrka kan ändå inte rättfärdigas om inte våldsamt motstånd förväntades. Detta visas också genom hur tullbetjänarna reagerade då våldsamt motstånd startade. Färgerifabrikören C. G. Ahlgren försökte tränga sig in på kramkammaren, men möttes av Spaak som yttrade ”*här gäller lif eller blod*” och sedan riktade sin pistol mot dörren, varpå Ahlgren retirerade.¹¹⁰

Alla dessa ovan exempel förklaras genom att staten tillämpade det Marjanen kallat ”ekonomisk patriotism”.¹¹¹ Att staten på detta sätt prioriterade statens väl och goda ekonomi över personlig vinning återspeglas i dess handlingar. Inte nog med att tullar infördes och både symbolisk och reell vikt lades vid dess upprätthållande, dessutom förstärktes detta genom att tillämpa en politik där lurendrejeri och lyxkonsumtion sågs som omoraliskt och motverkade mot den allmänna välfärden.

---

¹⁰⁶ Olofsson 2010, s. 47.

¹⁰⁷ Olofsson 2010, s. 47.

¹⁰⁸ Knutsson 2019, s. 77.

¹⁰⁹ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 2.

¹¹⁰ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 148.

¹¹¹ Knutsson 2019, s. 51f.

Häradshövdingen J M Zellinger satte tonen redan i den stämning han inlämnade inför rättegången där han talade om en uppviglad och otyglad folkmassa.¹¹² Rättegången startade redan tre dagar efter upploppet. Detta i sig var av stort symbolvärde. Att dessutom t f Justitiekanslern, landshövdingen och generaltulldirektören var närvarande via delar av rättegången ytterligare understryker den stora vikt som symbolvärde som lades vid rättegången. Likheter kan här dras till en livsmedelprotest i Malmö 1799 som Edgren studerat. Även här startades rättegången väldigt snabbt och det viktiga var att visa handlingskraft och statuera exempel.¹¹³ Resultaten ger här stöd för tidigare forskning.

Kollektiv glömska

En av frågeställningarna var –" Vilka handlingar utfördes av de olika aktörerna under denna *konflikt*, samt vad ville de uppnå med dessa handlingar?". Upploppet kanske var över sedan länge, men *konflikten* var det inte, då rättegången måste räknas in som en del av konflikten.

Något som genast var slående är likheten bland de många vittnesmålen. Det fanns mängder av vittnen som alla vittnade om att folkhoppen inte varit våldsamma eller att de inte bevittnat några varor bortföras. Detta passar väl in med tidigare forskning. Olofsson pekar på en händelse i Landskrona 1825 där fyra bullrande vagnar och trettio stojande personer störtat nattetid genom en stad, utan att någon hade sett eller hört någonting, varpå både folk och vagnar försvunnit.¹¹⁴ Detta beteende känns igen även vid upploppet i Ystad. Vittnen verkade ha blivit tillfälligt blinda och döva. De hade varken sett några våldsamheter eller sett några varor som blivit bortförda. De personer de trots allt sett på platsen hade överlag för dem varit okända.¹¹⁵

Undersökningen visade på flera exempel på detta beteende. Areskoug hävdar att han var på kramkammaren för att idka affärer med Krook. Areskoug kunde inte komma ihåg att Agrén skulle varit blodig eller ens erinra sig flera av de närvarande. Att varor förts bort kunde han inte alls komma ihåg. Inte ens tullbetjänarnas hästar och vagnar på gatan utanför hade han sett.¹¹⁶

---

¹¹² Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 1.

¹¹³ Edgren 2014, s. 11.

¹¹⁴ Olofsson 2010, s. 41.

¹¹⁵ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 15f, 48, 52, 53, med flera.

¹¹⁶ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 17f, 43.

Barberare Lindström hade varit på kramkammaren, men inte sett eller deltagit i några våldsamheter. Han bestred att han skulle ha börjat våldet, utan ha blivit puttad in i Agrén. Alla de varor som försvann därifrån hade tagits av arbetskarlar som han inte kände.¹¹⁷ Gulin har en helt annan uppfattning om skeendet på kramkammaren. Enligt honom var det kustsergeant Månsson som tilldelat kustsergeant Agrén ett kraftigt hugg i huvudet. Detta då tullbetjänarna varit vid en sådan sinnesförfattning att de icke hade medvetande om sina egna handlingar.¹¹⁸

Enligt Areskoug var det kustvakterna själva som hade inlett våldsamheterna. Han påstod att en större folksamling trängt in i huset ditlockade av berättelser om kustbevakningens inbrott. Enligt Areskoug var folkhopen stillsam, medan kustvakterna inlät sig i handgemäng, drog sina sablar och under hotelse om att även skjuta anföll folket med sabelhugg.¹¹⁹ Andra vittnade om att kustbevakningen faktiskt högg omkring sig med sina sablar uppe på kramkammaren och i övriga huset.¹²⁰

Krook å sin sida lämnade också in en stämning mot Agrén och hans mannar. Krook hävdade att de utsatt honom för hemfridsbrott och för att ha våldfört sig på honom och hans egendom. Enligt Krook hade inkräktarna brutit sig in genom låsta dörrar och visade inte upp rätt dokumentation. Därefter hotade de att bruka sina vapen om de inte fick sin vilja fram.¹²¹

Att vittnena uppenbart ljög i många fall kan tolkas på två sätt. Återigen kände vittnena att handlandet varit legitimt, försvarbart och moraliskt rätt.¹²² Denna tolkning kunde appliceras både på det som utspelat sig under upploppet och under rättegången. Samtidigt ska man inte glömma att de tilltalade riskerade hårda straff. Sjöwall beskriver de domar som sedermera utdelades om "mycket stränga".¹²³ Långt mycket värre straff delades ut vid livsmedelsprotesterna i Malmö 1799, då fyra personer dömdes till dödsstraff.¹²⁴ Incitamenten att ljuga för de tilltalade var alltså uppenbara, men samtidigt får man inte glömma att även vittnena hade incitament att ljuga, då motståndet mot tull-

---

¹¹⁷ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 4.

¹¹⁸ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 17.

¹¹⁹ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 9, 22.

¹²⁰ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 12.

¹²¹ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 8.

¹²² Thompson 1991, s. 188.

¹²³ Sjöwall 1985, s. 168.

¹²⁴ Edgren 2014, s. 11. Nåd beviljades senare och straffen lindrades till livstidsstraff på fästning.

politiken var starkt folkligt förankrat.¹²⁵ Thompson beskriver ovilja av myndighetspersoner att agera mot upploppen, då de även efteråt skulle tvingas bo i området.¹²⁶ Samma logik kan här appliceras på vittnen, att gå emot strömmen genom att vittna skulle inneburi risk för repressalier. Olofsson pekar på just detta att vittnen kunde utsättas för hot och våld.¹²⁷

Även detta handlande faller inom ramarna för konfliktrepertoaren. Den kollektiva minnesförlust som samtliga av folket drabbades av var uppenbart en strategi för att försvåra för staten. Det är intressant att notera Möllers vittnesmål vilket förstärker detta intryck då han drabbats av samma minnesförlust, förutom att han tydligt kom ihåg hurrarop när tullbetjänerna drevs bort.¹²⁸

---

¹²⁵ Olofsson 2010, s. 51–52. Knutsson 2019, s. 17f.

¹²⁶ Thompson 1991, s. 240.

¹²⁷ Olofsson 2010, s. 39f.

¹²⁸ Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835, s. 16, 40.

Slutsats och diskussion

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka beslagsupploppet i Ystad 1835. Frågeställningen har haft som syfte att identifiera aktörerna i upploppet, de handlingar dessa aktörer utförde, vilka förväntade resultat de ville uppnå med dessa handlingar, samt bakomliggande motiv till handlingarna. Dessa frågor har besvarats genom att analysera rättegångsmaterial med hjälp av hermeneutisk metod. Analysen har gjorts med utgångspunkt från två olika teorier, varav den ena använts för att förklara bakomliggande motiv och den andra mestadels använts för att förklara skeendena. Den historiska kontexten har också utgjort bas och ramverk för analysen, samtidigt som tidigare forskning satt upp en grund att bygga vidare på.

Tidigt i undersökningen framkom att det fanns två distinkta sidor, inte bara i upploppet utan även i synen på vad som borde vara den rådande tullpolitiken. Dessa två sidor hade också en slags medvetenhet om denna uppdelning och om tillhörigheterna till dessa grupper. Verbalt användes uttryck där man skiljde på sig själva och den andra gruppen. Analysen visade senare att gruppstillhörigheten inte var baserad på traditionella faktorer som yrke eller ståndstillhörighet. Yrkesgrupper från samhällets alla klasser visade sig istället alla ha varit aktiva i upploppet, en observation som stämde väl överens med tidigare forskning. Folket verkade snarare se sig som en motsatsgrupp till staten och dess representanter. Den gemensamma nämnaren för gruppen var en annan syn på tullpolitiken, med rätt till frihandel och tillgång till konsumtionsvaror. Statens representanter utgjordes under själva upploppet av personal från kustbevakningen och denna grupp var relativt homogen. Andra myndighetspersoner såsom husarer visade genom sina handlingar snarare sympatier för folkets sak, ett resultat som ger stöd åt teorier och tidigare forskning.

Även om handlande Krook idogt försvarade sin oskuld så visade undersökningen snart att så inte var fallet. Analysen visade på att detta var en överlagd och medveten handling, specifikt upptäckten av lönnrum i Krooks hus, samt det faktum att personer i folkmassan hade svärtat sig i ansiktet innan de angrep tullbetjänarna. Huruvida Krook medvetet samlade ihop en folkmassa eller hetsade den var inledningsvis oklart. Vidare undersökningar och analys med stöd av en historisk kontext visar att så torde ha varit fallet. Folkets tilltro på den moraliska ekonomin var förvisso en faktor, men var inte den enda anledningen till hur så stor och våldsam folkmassa kunnat samlas. När hind-

randet av husvisitationen väl var påbörjat så genomfördes uppviglande handlingar av handelsmännen eller deras lakejer. Främst handlade det om att rusmedel delades ut till folkmassan, samt att agitatorer, i många fall handlanden själva, användes för att hetsa och uppvigla folket. Även här stödde resultaten tidigare forskning och påtagliga likheter med Thompsons exempel påvisades.

Våld och även andra konfrontativa handlingar som verbala trakasserier användes flertalet gånger. Under analysen framkom senare att våldshändelserna, när de väl började kategoriseras, kunde särskiljas i två olika typer av användande. Den ena typen av händelser var osedvanligt målinriktade. Det var under analysen tydligt att det fanns ett syfte att förhindra tullbetjänerna i sitt värv. Våldet användes här som ett verktyg för att uppnå ett högre mål. Det var ett rationellt och målinriktat våld. Tullbetjänerna drevs ut ur huset, deras hästar skrämdes bort, samt att allt smuggelgods försvann till okänd ort. Motiven var dels ekonomiska, dels protesthandlingar mot de upplevt orättvisa tullförfattningarna. Folkmassan hade brett stöd bland folket som stort och ansåg sig ha legitimitet för sina handlingar. Folkmassan tjoade och hurrade högt när tullbetjänerna drevs ur huset eller tvingades bort från gatan utanför. Folkets våldsamma aktioner var disciplinerade och väl koordinerade. Stöd för samma rationella våld fanns i Thompsons analyser av brödkravaller. Våldet kunde trots att det inte var slutmålet vara grovt, vilket långa blödande sår i ansiktet på tullbetjänerna kunde vittna om.

Den andra typen av händelser saknade dock detta uttalade syfte. Då man kan ana ett syfte så tycks det snarare vara att straffa och ge igen på tullbetjänerna. Våldet användes här inte som ett verktyg för att uppnå ett annat mål, utan förefaller ha varit ett självändamål i sig. Tullbetjänter som redan retirerat ut från huset fortsätter utsättas för trakasserier på ett synnerligen rått sätt. Exempelvis blir de förföljda av agitatorer som uppmanar folkmassan att trakassera dem, eller blir upprepade gånger slagna i ansiktet av en piska. Denna typ av våld mot någon som redan retirerat är i sig synnerligen grovt, men samtidigt hade tidigare forskning visat på att våld och hat mot tulltjänstemän var något man borde förvänta sig och resultatet ger stöd åt denna forskning. Samtidigt stod dessa handlingar i stark kontrast till det rationella våld Thompson lyft fram som en viktig del av den moraliska ekonomin.

När det väl var dags för rättegång så visade sig samma tendenser som under själva upploppet. Inte så att det urartade i våldsamerhet, men även här var vittnen ovanligt

samspelta. Statens representanter och ett fåtal vittnen verkade göra sitt bästa för att avge ärliga vittnesmål, men merparten av vittnena kunde inte minnas sig ha sett eller hört någonting under dagen ifråga. Då vittnena kom ihåg att något hänt så var det oftast något som kunde ses som pinsamt för tullbetjänarna.

Det undersökta upploppet uppvisade flertalet likheter med andra upplopp och liknande händelser. Ser man till förloppet som helhet så var händelsen unik, men de enskilda handlingarna och motiven bakom handlingarna bar stor likhet till det som utspelats vid andra upplopp. Ett särdrag identifierades dock för detta upplopp och det var det tidigare beskrivna icke-rationella våldet. Tidigare händelser involverar förvisso mord och annat våld, men det fanns här ett nästan uttalat syfte att skada och förnedra även efter att tullarna retirerat.

Situationen i Ystad har många likheter med den situation som Thompson beskriver i England på 1700-talet när han la fram sina tankar om moralisk ekonomi. I England fanns det en statsapparat som allt eftersom tiden gick blev mer liberal och började anamma en politik som drogs mot laissez-faire. Samtidigt hade de av hävd en patriarkal ton mot folket, där tillgång till och rättvisa priser på bröd skulle garanteras. Detta äldre ekonomiska tänkande hade i England redan i praktiken slutat tillämpas på många ställen och under goda tider. När väl sämre tider slog till aktualiserades konflikten igen, då röster höjdes om att reglera priserna. Dessa motsättningar är ett bra exempel på hur olika aktörers olika försök att påverka varandras intressesfärer utmynnar i en konflikt. I England ledde dessa konflikter till flertalet brödupplopp.

I Ystad aktualiserades den svenska varianten av en snarlik konflikt. Där fanns istället en statsapparat som envist höll fast vid en protektionistisk tullpolitik. Import skulle till varje pris undvikas och utländska lyx- och konsumtionsvaror utmålades som omoraliska. Ekonomisk patriotism skulle istället utövas och individens behov skulle underställas rikets väl. Kustbevakningen i Ystad hade avsatt en ansevärd styrka för en enkel husvisitation. Efter upploppet skulle rättegången startas snabbt. Staten ville uppvisa styrka och att motstånd mot tullpolitiken inte skulle tolereras. I motposition till detta stod istället merparten av folket som uttalat stödde frihandel. Tidigare forskning visar att ett konsumtionssamhälle var på väg att växa fram, men hindrades av den protektionistiska tullpolitiken. Tankarna om moralisk ekonomi, eller i alla fall idén om "rättvisa" priser var starkt förankrad hos folket. I Ystad var det äldre protektionistiska sy-

stemet i praktiken ignorerat av folket då omfattande och lönsam smuggling skedde. Den pågående smugglingen och 1835 års beslagsupplopp blev istället resultaten av konflikten i Ystads fall.

Detta motsatsförhållande där både sidorna upplevde sig ha någon slags moralisk rätt utgör en intressant konfliktsituation. Folket upplevde sig ha rätt att handla utanför lagen. De upplevde sig ha legitimitet och väl förankrat stöd för vad de ansåg vara rätt och rättvist. Staten och dess representanter hade givetvis rätten på sin sida, samt en skyldighet att upprätthålla lagen, men upplevde sig också ha en moralisk rätt för sina handlingar, genom tilltro till den ekonomiska patriotismen. Denna konflikt gav upphov till flertalet beslagsupplopp i Sverige genom åren, en upploppsform som både denna uppsats och tidigare forskning visat på var präglad av våld, hat och illvilja. Huruvida detta våld kan ha förvärrats av att båda sidorna ansåg sig ha en moralisk rätt för sitt handlande kan inte besvaras av denna uppsats. Detta motsatsförhållande är dock en forskningsinriktning som i framtiden bör utforskas. Oberoende av de resultat man förväntar sig att hitta är det fortfarande en inriktning som har potential för många intressanta resultat och där moralisk ekonomi och Contentious Politics Studies kan användas ihop som analysinstrument.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Rättegångshandlingar angående det i Ystad den 12 Oktober 1835 timade uppträde wid hos handlanden T. D. Krook anställd husvisitation efter i Riket olofligen infört gods. (Kristianstad 1836).

Litteraturförteckning

Brink Pinto, Andres; Ericsson, Martin; Nyzell, Stefan, Scandia introducerar: Contentious Politics Studies : Forskningsfältet social och politisk konfrontation på frammarsch i Skandinavien, *Scandia Vol. 81, Nr. 1, 2015* (Lund 2015).

Dahlgren, Stellan & Florén, Anders, *Fråga det förflutna. En introduktion till modern historieforskning* (Lund 1996).

Edgren, Lars, Livsmedelsprotesterna i Malmö 1799, *Arbetshistoria 2014:1–2 (149–150)* (Stockholm 2014).

Karlbom, Rolf, *Hungerupplopp och strejker 1793–1867: en studie i den svenska arbetarrörelsens uppkomst* (Lund 1967).

Knutsson, Anna, *Smuggling in the North: Globalisation and the Consolidation of Economic Borders in Sweden, 1766–1806* (Florens 2019).

Morén, F.W. , *Ystads historia del 2 1792-1862* (Ystad 1953).

Olofsson, Magnus, "Det är hårdt att våga sitt lif i och för tjensten": tulltjänstemän, smugglare och lurendrejeribataljen i Landskrona 1826", *ARGUS, årsbok för Tullmuseum och Tullens historiska förening 2010* (Stockholm 2010).

Olofsson, Magnus, Upploppkulturer: Stockholm och landsort i svenska 1800-talsupplopp, *Arbetshistoria 2014:1–2 (149–150)* (Stockholm 2014).

Sjöwall, Will, Smugglardramat i Ystad år 1835, *Ystadiana - Ystads fornminnesförening, 0513–6296* (Ystad 1985).

Thompson, E. P., *Customs in common* (London 1991).

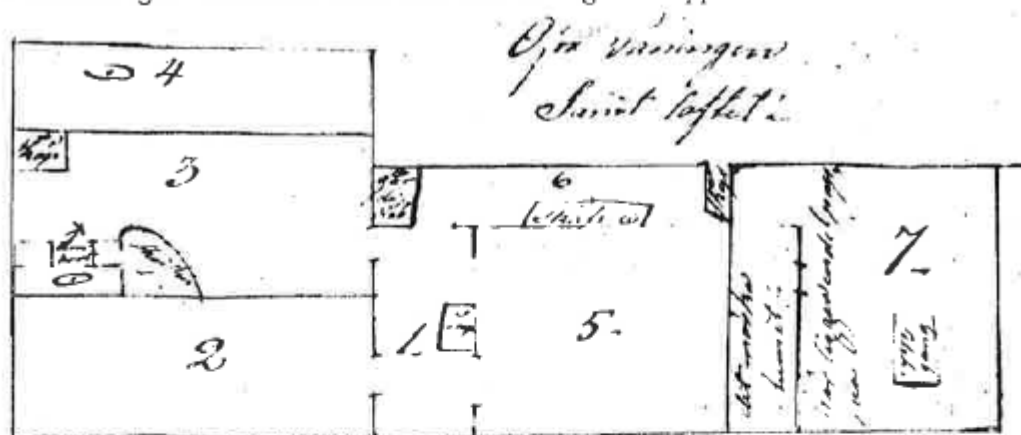
Tilly, Charles, *Popular Contention in Great Britain 1758–1834* (Cambridge 1995).

Ödman, Per-Johan, *Tolkning, förståelse och vetande. Hermeneutik i teori och praktik* 2 uppl. (Stockholm 2007).

Bilaga 1

Bilaga till Agréns rapport

Planritningar utvisande lönnrum. Bil. till Agréns rapport.

Nr 3: En hylla bakom skorstenen dolde ett lönnrum. Nr 4: Ingången till rummet var dolt av ett skåp. Nr 7: Här fanns en mängd varor lagrade, som dolde en dörr till ett mörkt lönnrum. Från loftet var en uppgång till ett annat rum, där en gång ledde fram till en dörr, som dolde ett lönnrum, beläget ungefär över rum nr 4 i undervåningen.

Nr 7: Ett skåp dolde ingången till ett lönnrum. Nr 8: Intill spisen fanns en del kistor, under vilka fanns en låm som dolde en kista med "Cattuner".